

УДК 332.2:332.3

А. М. Третяк,

д. е. н., професор, член-кореспондент НААН України, професор кафедри геодезії та землеустрою, Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1154-4797>

В. М. Третяк,

д. е. н., професор, професор кафедри геодезії та землеустрою, Сумський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6779-1941>

Л. А. Гунько,

к. е. н., доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9454-744X>

Н. А. Третяк,

к. е. н., старший дослідник, старший науковий співробітник відділу проблем економіки земельних і лісових ресурсів, Державна установа "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України"

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7602-8606>

DOI: 10.32702/2306-6792.2023.11.3

ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ (СТРУКТУРУВАННЯ) ПРИКЛАДНИХ НАУК СФЕРИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ НАУКИ

A. Tretiak,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Chief Researcher, Bila Tserkva National Agrarian University

V. Tretiak,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Geodesy and Land Management, Sumy National Agrarian University

L. Hunko,

PhD in Economics, Associate Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

N. Tretiak,

PhD in Economics, Senior Researcher, Senior Researcher of the Department of Land and Forest Resources Economics, Public Institution "Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine"

CONCEPTS AND CLASSIFICATION (STRUCTURING) OF APPLIED SCIENCES IN THE FIELD OF LAND USE AS A FUNDAMENTAL SCIENCE

В процесі дослідження, представлено класифікація (структурування) прикладних наук сфери землекористування як фундаментальної науки. Зокрема, обґрунтовано, що для формування сталого розвитку суспільства на засадах оптимального поєднання інтересів екології і економіки виникає необхідність переосмислення значущості двох суміжних галузей наукових та практичних знань. А саме, землекористування як складової природокористування та екологічної економіки. Констатовано, що у складі категорій цих наук знаходяться два глибинні положення, такі як: раціональне використання земельних та інших природних ресурсів (землекористування) та економічний прибуток. Встановлено, що і "землекористування", і "екологічна економіка" пов'язані із земельними і географічними інформа-

ційними системами, оскільки, базуються на картографічних джерелах інформації, які потрібно зазначити, також є основою формування складової землевпорядної науки "економіка землевпорядкування". При цьому, сформована тріада фундаментальних наук є "материнськими" стосовно системи таких прикладних наук: землекористування, територіальна екологічна економіка, управління земельними ресурсами, землевпорядкування, земельний кадастр. В цьому зв'язку, авторами обґрунтовано класифікацію (систематизацію) прикладних наук, пов'язаних з поняттями: "земля" — як чинника виробництва та надання екологічних послуг; "землекористування" — процес користування землею як фактором виробництва та послугами, де поряд із землею виділяються інші фактори: праця, капітал та блага, які в процесі земельних економічних, екологічних, рекреаційних та інших відносин з'єднуються через управління (макроекономічне і мікроекономічне поняття), а також через логістику. Крім того, з'ясоване та уточнено, що поняття "землекористування", як "процес користування землею" є не вичерпним та воно у складі природокористування характеризує землю як один із компонентів поряд із водокористуванням, лісокористуванням. Встановлено, що у цьому сенсі поняття "землекористування" географічне. Таким чином, авторами констатовано, що землекористування — це сукупність управлінських та господарських дій щодо вивчення, обліку та перетворення форм устрою землі — фактора виробництва і природи для її раціонального використання, шляхом регулювання земельних відносин і надання послуг (екологічних, рекреаційних та інших) з метою вдосконалення земельного ладу.

In the process of research, the classification (structuring) of applied sciences in the field of land use as a fundamental science is presented. In particular, it is substantiated that for the formation of sustainable development of society on the basis of the optimal combination of ecology and economy interests, there is a need to rethink the importance of two adjacent branches of scientific and practical knowledge. Namely, the land use as a component of nature management and the ecological economy. It is stated that the categories of these sciences include two root provisions, the rational use of land and other natural resources (land use) and the economic profit. It was established that both "land use" and "ecological economics" are related to land and geographic information systems, since they are based on cartographic sources of information, which, as it should be noted, are also the basis for the formation of the land planning science component, "the economy of land planning". At the same time, the formed triad of fundamental sciences is "parental" in relation to the system of such applied sciences as: land use, territorial ecological economy, management of land resources and land use, land organization, intra-farm land planning, land cadastre. In this regard, the authors substantiated the classification (systematization) of applied sciences related to the concepts: "land" — as a factor in the production and provision of environmental services; "land use" is the process of using land as a factor of production and services, where, along with land, other factors are distinguished: labor, capital and goods, which in the process of land related, economical, ecological, recreational and other relations are connected through management (macroeconomic and microeconomic concepts), as well as through logistics. In addition, it was found and clarified that the concept of "land use" as a "process of using land" is not exhaustive and, as part of nature use, characterizes land as one of the components along with water use and forest use. It was established that in this sense the concept of "land use" is geographical. Thus, the authors stated that land use is a set of managerial and economic actions related to the study, accounting and transformation of forms of land organization — a factor of production and nature for its rational use, by regulating land relations and providing services (ecological, recreational and other) with the aim of land system improvement.

Ключові слова: класифікація (структурування), землевпорядкування, землекористування, прикладна наука, фундаментальна наука, функції управління.

Key words: classification (structuring), land organization, intra-farm land planning, land use, applied science, fundamental science, management functions.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасні економічні, екологічні, соціальні та інституціональні умови розвитку системи економічно-ефективного, екологічно-безпечного та соціально-збалансованого землекористування в Україні висунули ряд нових напрямків розширення змісту "системи землекористування" [2], зокрема:

1) землекористування — елемент інституціонально-поведінкового механізму земельно-

го устрою та економіки країни, її регіонів і територій територіальних громад;

2) землекористування — елемент механізму інвестиційно-інноваційної діяльності;

3) землекористування — елемент підвищення природно-ресурсного потенціалу відповідних адміністративних територій;

4) землекористування — елемент соціально-екологічного механізму;

5) землекористування — елемент організаційного та землевпорядно-правового механізму

му управління земельними та іншими природними ресурсами і земельно-майновими комплексами;

б) землекористування — елемент фінансово-кредитного механізму.

Враховуючи визнання необхідності сталого розвитку суспільства на засадах оптимального поєднання інтересів екології і економіки виникає необхідність переосмислення значущості двох суміжних галузей наукових та практичних знань:

а) землекористування як складова природокористування;

б) екологічна економіка.

У складі категорій цих наук знаходяться два глибинні положення:

а) раціональне використання земельних та інших природних ресурсів (землекористування);

б) економічний прибуток.

Для уточнення сутності та взаємозв'язку цих галузей знань наведемо їх визначення:

— землекористування — це інтегрована система, що включає:

1) частину єдиного земельного фонду (земельна територія, земельна ділянка та права на них), надану державою або набуту у власність чи оренду окремим володільцем або користувачем для господарської чи іншої мети, межі якої визначені на місцевості;

2) земельний об'єкт права, об'єкт економічних, екологічних, містобудівних, сільськогосподарських та інших земельних відносин, на який землекористувачеві виданий документ, що посвідчує право на землю з установленими межами, площею, складом угідь, майнових об'єктів і за потреби з геодезичними координатами межових знаків, визначених у натурі;

3) використання людиною (суспільством) інтегрального потенціалу природної території, яка включає всі ресурси на відповідній ділянці геопростору, є складовою суспільно-територіального комплексу різних ієрархічних рівнів земельного устрою і веде до ускладнення його структури, що знаходить своє відображення у процесі регулювання суспільних, земельних, екологічних та інших відносин [1; 3].

— прибуток економічний — різниця між доходами та економічними витратами, що включають поряд із загальними витратами альтернативні витрати (тут альтернативні витрати, насамперед, екологічні, тобто земле- та природоохоронні, здатні довести прибуток до "нульового").

У нашій постановці питання при поєднанні землекористування та екологічної економіки

одержуємо так звану "економіку землекористування", бо землекористування, що має своїм предметом вивчення земельних ресурсів у сфері суспільно-виробничої діяльності, є економічною дисципліною, а теоретичною її основою є екологічна економіка. При цьому, і "землекористування", і "екологічна економіка", пов'язані із земельними і географічними інформаційними системами (ГІС), оскільки, базуються на картографічних джерелах інформації. Картографічні джерела, є також основою формування складової землевпорядної науки "економіка землевпорядкування". Таким чином, ми бачимо тріаду фундаментальних наук, які у свою чергу є "материнськими" стосовно системи прикладних наук:

1) стале землекористування,

2) територіальна екологічна економіка,

3) управління земельними ресурсами та землекористуванням,

4) прогнозування та планування розвитку землекористування;

5) землеустрій та внутрішньогосподарське землевпорядкування,

6) земельний кадастр.

У зв'язку із вище викладеним, систем наукових знань фундаментальних і прикладних наук потребує відповідного уточнення понятійного апарату і класифікації (структурування).

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження — обґрунтування поняття та класифікації (структурування) прикладних наук сфери землекористування як фундаментальної науки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Як зазначається авторами у праці "Управління земельними ресурсами та землекористуванням" [4], сутність управління земельними ресурсами та землекористуванням щодо управлінських дій з організації системи сталого землекористування в Україні розширюється до багатofункціонального.

В цьому зв'язку уточнимо структуру прикладних наук, пов'язаних із землею, яка вивчається з різних точок зору:

у землекористуванні — це земля — фактор виробництва та нерухомість;

у територіальній економіці — це місце розташування землі;

в управлінні земельними ресурсами — це процес формування землекористування та земельних відносин в межах природно-ресурсно-

Таблиця 1. Інституціональна класифікація (структурування) прикладних наук сфери землекористування як фундаментальної науки*

№ п/п	Структура наук	Стале землекористування	Управління земельними ресурсами та землекористуванням	Функції управління			
				Кадастр (вивчення)	Прогнозування та планування	Землеустрій	Внутрішньогосподарське землепорядкування
1	Об'єкт	Земля фактор економіки: виробництва, розподілу, обміну та споживання землі та надання послуг*	Земельні <i>і інші</i> природні ресурси, придатні для залучення у виробництво та надання екологічних послуг у процес землекористування	Земельні ділянки (ЗД), землекористування (нерухомість) (ЗК), земельно майновий комплекс (ЗМК)	Категорії земель (КЗ), типи (підтипи) землекористування (ТЗ) , земельні угіддя (ЗУ)	Земельні ділянки і права на них (ЗДП), землекористування (нерухомість) (ЗК), земельно майновий комплекс (ЗМК)	Земельні угіддя (ЗУ), функціональні підтипи землекористування (ФПТЗ)
2	Об'єктний предмет	ГІС модель землі у системі земельного устрою: землекористування та земельних відносин	ГІС модель природно-ресурсних комплексів (ПРК) у системі земельних відносин	ГІС модель ЗД, ЗК, ЗМК у системі земельного устрою та земельних відносин	ГІС модель КЗ, ТЗ, ЗУ системі земельного устрою	ГІС модель ЗДП, ЗК, ЗМК у системі земельного устрою та земельних відносин	ГІС модель ЗУ, ФПТЗ у системі земельних відносин
3	Предмет	Мета <i>Ефективне та еколого-безпечне використання землі</i>	Прийняття раціональних управлінських рішень	Раціональний розподіл землі, ЗД, ЗК, ЗМК	Стале (оптимальне) формування КЗ, ТЗ, ЗУ системі земельного устрою	Стале (оптимальне) формування ЗДП, ЗК, ЗМК у системі земельного устрою та земельних відносин	Стале (оптимальне) формування ЗУ, ФПТЗ у системі земельних відносин
		Завдання ♦ обґрунтування розвитку системи сталого землекористування та земельних відносин; ♦ ** інші завдання	вивчення (в т.ч. кадастр), планування, організація, стимулювання, контроль ПРК	розробка систематичного списку показників кількості, якості та вартості, класифікація та формалізація ЗД, ЗК, ЗМК і обмежень у використанні земель	Прогнозування та планування сталого (оптимального) розвитку КЗ, ТЗ, ЗУ в системі земельного устрою	Організація сталого (оптимального) формування ЗДП, ЗК, ЗМК, і визначення їх балансової вартості у системі земельного устрою та земельних відносин	Планування сталого (оптимального) формування ЗУ, ФПТЗ у системі земельних відносин
4	Метод	Системно-цільовий аналіз, проектування, моделювання, функціонально-технологічний метод	Регламентування, нормування, інструктування, програмування алгоритмування	Картографічна, правова та вартісна статистика	Аналітичний, моделювання, проектування, функціонально-технологічний	Розрахунково-конструктивний	Розрахунково-конструктивний, проектування
5	Факт	➢ структура системи землекористування та земельних відносин; ➢ зв'язки між структурними елементами; ➢ умови для ефекту системи землекористування; ➢ організаційні форми землекористування та земельних відносин	• структурування системи управління та її функцій; • встановлення зв'язки між структурними елементами; • створення умов для ефекту системи управління	Характеристика категорій земель, землеволодіння, угіддя: за площею, якістю, поліпшенням, власності, вартістю, місцю розміщення, адміністративного приналежністю	Структура, прогнози та планові показники площ КЗ, ТЗ, ЗУ, цільові показники розвитку	Цільове призначення ЗДП, режим використання і охорони земель, обмеження та обтяження, - межі, площа, відомості для внесення у ДЗК	Функціональне використання, правила землекористування (землепорядні регламенти), межі, площа, відомості для внесення у ДЗК
6	Теорія	• теорія організації управління землекористуванням на основі законів природокористування; • закон розвитку системи землекористування, закон самозбереження та механізм стійкості системи, закон рівноваги системи, закон синергії (організаційний мультиплікатор-акселератор)	теорія алокації ресурсів, теорія розташування, теорія економічних ресурсів, теорія факторів виробництва, теорія організації управління	теорія географічної та землепорядної інформації, теорія ренти, статистична методологія, принципи кадастру, типи, види, різновиди, класи ЗД, ЗК, ЗУ; методологія оцінки ЗД, ЗК, ЗУ; методологія реєстрації ЗДП	теорія прогнозування, інституціонально-поведінкова теорія, теорія прийняття рішень в прогнозуванні, теорія оцінок, теорія географічної та землепорядної інформації, теорія ренти, теорії необхідності інноваційного розвитку	теорія розташування, теорія екстерналій, принципи: пріоритет сільського господарства, сталість ЗК, врахування просторових властивостей землі, типи, види, різновиди, організаційні форми ЗК	Інституціонально-поведінкова теорія, теорія місцезнаходження, теорія екстерналій, теорія географічної та землепорядної інформації, теорія ренти

Примітка: * жирним та косим текстом виділено нові економічні категорії та складові "землекористування" як фундаментальної науки.
** вивчення диференціації та інтеграції земельних ділянок і прав на них; формулювання принципу відбору, як механізму сталості процесу землекористування; вивчення процесу самоорганізації системи землекористування та земельних відносин.

го комплексу. Природно-ресурсний комплекс (ПРК) — базується на географічних межах земельних ділянок і враховує ефект (потенціал) багатоваріантності економічного використання окремої земельної ділянки в залежності від по елементного складу природних ресурсів на цій ділянці;

у природокористуванні та містобудуванні — це територія;

у землеустрої — це земельна ділянка (або їх сукупність) та права на них;

у землевпорядкуванні — це функціональне зонування використання земель та земельні угіддя;

у земельному кадастрі — це земельний фонд: сільськогосподарський, забудови, природоохоронний, лісовий, водний, тощо.

Отже, виникає потреба систематизації прикладних наук, пов'язаних з поняттям земля — як чинника виробництва та надання екологічних послуг, тобто, із системою землекористування: стає землекористування, управління земельними ресурсами та землекористуванням, земельний кадастр, прогнозування і планування, землеустрій, внутрішньогосподарське землевпорядкування (табл. 1).

При цьому зазначимо, що у цій таблиці потрібно дати ряд пояснень, зокрема, стосовно понятійного апарату цієї системи, так як трактування низки понять неоднозначні.

1. З погляду класифікації наук слід розрізняти наукові фундаментальні, галузеві, прикладні, спеціальні. Фундаментальні науки маніпулюють законами, галузеві — закономірностями, а прикладні — тенденціями. У цій системі фундаментальною наукою є землекористування як складова природокористування, галузевою наукою є землевпорядна, яка включає прогнозування та планування, землеустрій і землевпорядкування, екологію та економіку землевпорядкування, прикладною — управління земельними ресурсами та землекористуванням, спеціальною науковою дисципліною — кадастр [6].

2. Структура науки вироблена філософським напрямом досліджень "логіка науки" і трактує об'єкт як реально існуючу субстанцію (матеріальну чи нематеріальну); об'єктивний предмет — модель об'єкта вивчення (у разі це картографічне відображення об'єктів), предмет — це мета і завдання вивчення об'єкта; метод — це способи вирішення завдань; факти — це результат вирішення завдань; теорія — це закони, закономірності, тенденції, принципи, виведені на основі узагальнення фактів.

3. Землекористування слід розуміти як процес користування землею — фактором виробництва та послугами, де поряд із землею виділяються інші фактори: праця, капітал та блага, які в процесі земельних економічних, екологічних, рекреаційних та інших відносин з'єднуються через управління (макроекономічне поняття) та менеджмент (мікроекономічне поняття), а також через логістику. Управління має об'єкт природно-ресурсні земельні відносини, а логістика — товарні відносини, в тому числі послуги.

4. Управління земельними ресурсами є найточнішим формулюванням існуючого поняття "управління земельними ресурсами", так як нами земля трактується як природні ресурси, залучені у виробництво. Якщо "землю" розуміти як "природу", то є правомірним використання поняття "управління землекористуванням". Природні ресурси — категорія економічна, а природні умови — екологічна. Земельні ресурси — це придатні для залучення у виробництво природні умови. Землекористування як наука маніпулює і ресурсами, і умовами. Економіка землекористування як галузева економічна наука маніпулює земельними та іншими природними ресурсами. Управління земельними ресурсами та землекористуванням — це відносини між людьми щодо використання земельних та інших природних ресурсів. Ці відносини називаються земельними, що включають: економічні, екологічні, соціальні, інституціональні, сільськогосподарські, містобудівні, рекреаційні і інші, які пов'язані із процес користування землею.

У процесі землекористування земля, як фактор виробництва, включає всі використовувані ресурси: сонячну і водну енергію, ландшафт, ґрунт, рослинність і тваринний світ, надра. У комплексі це формує землеволодіння як нерухомість: сонячні та вітрові електростанції, гідроелектростанції, багаторічні насадження, пасовища, сіножаті, тваринний світ мисливські та рибальські господарства, орний ґрунт (рілля), будівельний ґрунт (збудова), рекреація, надра — все це приналежності землі — нерухомості, якщо вони знаходяться у власності.

5. Функціями управління земельними ресурсами та землекористуванням є:

а) інформаційно-аналітичне забезпечення (цифрова картографія, моніторинг, земельний та інші кадастри);

б) розробка стратегії (проектування, планування, прогнозування, програмування);

в) організація (землеустрій та землевпорядкування) виконання мети та завдань опти-

мальним поєднанням аналізу, стратегії, стимулювання та контролю (організація управління).

6. У сучасних умовах система землевпорядкування [6] при переведенні її в ринкове середовище займається розробкою стратегії (проектуванням, плануванням). Організацією виконання мети та завдань землеустрій і землевпорядкування.

Сучасне землекористування як галузь економічної діяльності набуває все більш ускладнених і різнобічних форм, особливо при різноманітні форм власності, коли створюється земельно-майновий комплекс (ЗМК).

В цьому зв'язку, здійснимо уточнення поняття "землекористування", оскільки трактування "процес користування землею" є далеко не вичерпним. У складі природокористування може бути розділ "землекористування", але він повинен характеризувати землю як один із компонентів поряд із водокористуванням, лісокористуванням та ін. У цьому сенсі поняття "землекористування" географічне.

Автори розглядають "землекористування" стосовно об'єктів: природні ресурси, земля — чинник виробництва та надання екологічних послуг, земельні відносини, земельний лад (устрій). І тут це поняття не є географічним, а економічним. Причому земля тут розглядається переважно як продуктивна сила. А галузі економічної діяльності, що займаються продуктивними силами (матеріальними, природними, трудовими), належать до розряду спеціальних економік. Це насамперед управління, бухгалтерський аналіз та облік, контроль, фінанси, економічна теорія та регулювання економіки, екологічна економіка, організація автоматичних систем управління. Ці галузі завжди інтегральні, міжвідомчі, формують свій досвід та знання на основі вже існуючих.

Таким чином, можна констатувати, що землекористування — це сукупність управлінських та господарських дій щодо вивчення, обліку та перетворення форм устрою землі — фактора виробництва і природи для її раціонального використання, шляхом регулювання земельних відносин і надання послуг (екологічних, рекреаційних та інших) з метою вдосконалення земельного ладу.

У тісному зв'язку з поняттям "землекористування" знаходяться "економіка землекористування" та "управління земельними ресурсами і землекористуванням".

Економіка землекористування (її функції) як вже зазначали вище, насправді і є землекористування. Визначаючи її зміст, як сукупність

екологічної, економічної, управлінської, соціальної та господарсько-правової діяльності, слід, проте, виділити її ядро, яке полягає в організації території (забезпечення функціонування форм земельного устрою, які склалися).

Предметний поділ понять "управління..." та "економіки..." необхідно проводити на основі інституціональної класифікації всього комплексу системи землекористування і земельних відносин. Можна виділити три види земельних відносин:

1) Відносини щодо користування землею, де людина, як правило, не має безпосереднього контакту із землею. Тобто це відносини переважно між людьми, де реалізується формула:

$$\frac{\text{Людина}(Л) \leftrightarrow \text{Людина}(Л)}{\text{Земля}(З)} \quad (1).$$

2) Відносини щодо використання землі, де реалізується формула:

$$\text{Людина}(Л) \rightarrow \text{Земля}(З) \quad (2).$$

3) Відносини щодо використання землі та надання у процесі землекористування екологічних і ціннісних послуг, де реалізується формула:

$$\text{Людина}(Л) \rightarrow \text{Земля}(З) \rightarrow \text{Екологічні послуги} + \text{Ціннісні послуги} \quad (3).$$

Прикладом першого виду є земельні відносини у процесі розроблення та реалізації законодавчих актів земельного права.

Прикладом другого — відносини у процесі господарського використання землі, де переважають знання не про виробничі відносини, а про продуктивні сили (земельні ділянки).

Прикладом третього виду можуть бути земельні відносини, екологічні та відносини пов'язані з духовними і безпековими (зменшенням ризиків) аспектами.

Економічним виразом першого виду відносин є вартість землекористування, другого — земельна рента, а третього — земельна, екологічна, ціннісна та безпекова ренти.

Науково-світоглядним орієнтиром розвитку ціннісної земельної ренти є рівень суспільного розуміння цінності землі, що базується на багатовіковій реалізації в них людиноцентричної моделі розвитку, цінності екопоселень, єдності людини з природою (рис. 1) [5, с. 11].

Таким чином, землекористування, розглядаючи землю як продуктивну силу, вивчає її не як матеріальний об'єкт, а як джерело формування земельних відносин та послуг (екологічних, рекреаційних, ціннісних та інших). Тому його формування здійснюється на стику землевпорядної, організаційно-управлінських галузей знань та екологічної економіки.

Рис. 1. Логічно-змістовна схема світоглядних паралелей зростання свідомості людини та розуміння нею цінності землі для власних потреб (Піраміда Маслоу)

Джерело: [5, с. 11].

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ДЛЯ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Для формування сталого розвитку суспільства на засадах оптимального поєднання інтересів екології і економіки виникає необхідність переосмислення значущості двох суміжних галузей наукових та практичних знань: а) землекористування як складова природокористування; б) екологічна економіка. У складі категорій цих наук знаходяться два глибинні положення: а) раціональне використання земельних та інших природних ресурсів (землекористування); б) економічний прибуток. І "землекористування", і "екологічна економіка" пов'язані із земельними і географічними інформаційними системами (ГІС), оскільки базуються на картографічних джерелах інформації. Картографічні джерела, є також основою формування складової землевпорядної науки "економіка землевпорядкування". Таким чином, формується тріада фундаментальних наук, які у свою чергу є "материнськими" стосовно системи прикладних наук: стале землекористування, територіальна екологічна економіка, управління земельними ресурсами та землекористуванням, прогнозування та планування розвитку землекористування, землеустрій, внутрішньогосподарське землевпорядкування, земельний кадастр. В цьому зв'язку, обґрунтовано класифікацію (систематизацію) прикладних

наук, пов'язаних з поняттям земля — як чинника виробництва та надання екологічних і інших ціннісних послуг у процесі її використання, тобто, із системою землекористування. Землекористування слід розуміти як процес користування землею — фактором виробництва та послугами, де поряд із землею виділяються інші фактори: праця, капітал та блага, які в процесі земельних економічних, екологічних, рекреаційних та інших відносин з'єднуються через управління (макроекономічне і мікроекономічне поняття), а також через логістику. Управління має об'єкт природно-ресурсні земельні відносини, а логістика — товарні відносини, в тому числі послуги. Уточнено, що поняття "землекористування", як "процес користування землею" є не вичерпним. Воно у складі природокористування характеризує землю як один із компонентів поряд із водокористуванням, лісокористуванням. У цьому сенсі поняття "землекористування" географічне. Відповідно, землекористування — це сукупність управлінських та господарських дій щодо вивчення, обліку та перетворення форм устрою землі — фактора виробництва і природи для її раціонального використання, шляхом регулювання земельних відносин і надання послуг (екологічних, рекреаційних та інших) з метою вдосконалення земельного ладу.

Перспективи подальших розвідок закладаються в дослідженні землевпорядкування як галузевої науки та земельного кадастру, прогнозування і планування розвитку землекористування, землеустрою та внутрішнього землевпорядкування як прикладних наук.

Література:

1. Другак В.М. Економіка сільськогосподарського землекористування: теорія, методологія та практика: [дис. на здоб. наук. ст. докт. екон. наук: 08.00.06]. К., 2010. 461 с.

2. Третяк А. М., Третяк В. М.. Теоретичні засади розвитку сучасної системи землекористування в Україні. Агросвіт. 2021. № 1—2. С. 3—11.

3. Третяк А.М. Екологія землекористування: теоретико-методологічні основи формування та адміністрування. Монографія. Херсон: Грін Д.С., 2012. 440 с.

4. Третяк А.М., Третяк В.М., Курильців Р.М., Прядка Т.М., Капінос Н.О., Третяк Н.А. Управління земельними ресурсами та землекористуванням: навч. посібник / За заг. ред. професора Третяка А.М. Біла Церква: "ТОВ "Білоцерківдрук", 2022. 436 с.

5. Третяк А.М., Третяк В.М., Курильців Р.М., Прядка Т.М., Третяк Н.А. Управління земельними ресурсами та землекористуванням: базові засади теорії, інституціалізації, практики: монографія / За заг. ред. А.М. Третяка. Біла Церква: "ТОВ "Білоцерківдрук", 2021. 227 с.

6. Третяк А.М., Третяк В.М., Прядка Т.М., Гунько Л.А., Третяк Н.А. Землевпорядкування в Україні: розвиток на засадах новітньої інституціонально-поведінкової теорії: монографія / За заг. ред. А.М. Третяка. Біла Церква: "ТОВ "Білоцерківдрук", 2023. 224 с.

References:

1. Druhak, V.M. (2010), "Economics of agricultural Land Use: Theory, Methodology and Practice", Ph.D. Thesis, Economy, Kyiv, Ukraine.

2. Tretiak, A. and Tretiak, V. (2021), "Theoretical basis of a modern land use system development in Ukraine", Agrosvit, vol. 1—2, pp. 3—11.

3. Tretiak, A.M. (2012), Ekolohiia zemlekorystuvannia: teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannia ta administruvannia [Ecology of land use: theoretical and methodological bases of formation and administration], Hrin D.S., Kherson, Ukraine.

4. Tretiak, A.M., Tretiak, V.M., Kuriltsiv, R.M., Priadka, T.M., Kapinos N.O. and Tretiak, N.A. (2022), Upravlinnia zemel'nymy resursamy ta zemlekorystuvanniam [Management of land

resources and land use], Belotserkivdruk LLC, Bila Tserkva, Ukraine.

5. Tretiak, A.M., Tretiak, V.M., Kuriltsiv, R.M., Priadka, T.M. and Tretiak, N.A. (2021), Upravlinnia zemel'nymy resursamy ta zemlekorystuvanniam: bazovi zasady teorii, instytutsiolizatsii, praktyky [Management of land resources and land use: basic principles of theory, institutionalization, practice], Belotserkivdruk LLC, Bila Tserkva, Ukraine.

6. Tretiak, A.M., Tretiak, V.M., Kuriltsiv, R.M., Priadka, T.M., Hunko, L.A., and Tretiak, N.A. (2023), Zemlevporiadkuvannia v Ukraini: rozvytok na zasadakh novitnoi instytutsional'no-povedinkovoi teorii [Land management in Ukraine: development based on the latest institutional-behavioral theory], Belotserkivdruk LLC, Bila Tserkva, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 19.05.2023 р.

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України (Категорія «Б») з

ЕКОНОМІЧНИХ НАУК та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

(Наказ Міністерства освіти і науки України
№ 886 від 02.07.2020)

Спеціальності - 051, 071, 072, 073, 075, 076, 281, 292